

Efter dette Foredrag blev Salmen »I Jesu Navn skal al vor Gjerning ske« afsungen, hvorpaa Professor L. Fenger holdt et Foredrag om denne Salme og dens Melodi, hvilket her meddeles efter Talerens Manuskript:

»I Jesu Navn skal al vor Gjerning ske« og dens Melodi.

Psalmen: »I Jesu Navn skal al vor Gjerning ske«, har, siden den 1645 optoges i Jørgen Holsts Psalmebog, været almindelig kjendt og brugt her i Landet f. Ex. til Nytaarspsalme; de Færreste vide dog, hvem der har skrevet den, og at den oprindelig var en Bryllupspsalme. Det er Dr. H. Rørdams Fortjeneste, først at have oplyst dette i Ny kirkehistoriske Samlinger IV S. 158 ved Hjælp af nogle af ham offentliggjorte latinske Breve. Det viser sig, at Forfatteren er en Sønderjyde, Johan Friderichsen, født 1603 i Flensborg, hvor hans Fader var Sognepræst ved S. Nicolai Kirke. Tidlig udmærkede han sig som en af Flensborg Skoles mest lovende Disciple. Efterat være bleven

Student rejste han i 9 Aar udenlands med unge Adelsmænd. I Wien skjænkede Kejser Ferdinand II ham som latinsk Digter Rang som »comes palatinus« med adelige Privilegier og Skjoldmærke, og efter hans Hjemkomst paa-satte hans Forgænger i denne Værdighed, Willich von Westhoven, forhen Rektor paa Herlufsholm, nu Kannik i Lund, ham Digternes Laurbærkrands. Efter at have taget Magistergraden i Kjøbenhavn, blev han først Rektor i Kjøge, derefter i Malmø og endelig ved Nytaarstid 1639 i Roskilde, hvor han ægtede Marie Glob, men døde kun 38 Aar gammel d. 9. April 1641. I Roskilde var han tillige Professor Poeseos ved det derværende Gymnasium.

Han maa have været en af de ivrige Musikvenner, som fandtes her i Landet i Beg. af det 17. Aarh., og om hvilke Dr. A. Hammerich har givet interessante Efterretninger i sin Doktordisputats: Musikken ved Chr. IV's Hof. At han personlig har dyrket Musikken, kunne vi slutte af en Paategning paa et af de Breve, som Dr. Rørdam har offentliggjort. I denne siger nemlig Etatsraad Fogh til Ryomgaard, som ved Langebek har skænket Brevet til »Danske Selskab«, at Forfatteren var en Svoger til Erasmus Bartholin, og tilføjer: Han havde digtet den skønne Psalme: »I Jesu Navn skal al vor Gjerning skee« til sit eget Bryllup og sang den med klar Stemme til Orgelaccompaniment.

Psalmen synes fra første Færd, som nu, kun at have haft 3 Strofer. I den første minder Digteren om, hvor godt det er at begynde al vor Gjerning i Jesu Navn, i den anden udfører han dette videre ved at vise, at vi i Jesu Navn have Adgang til Gud, og saaledes kunne lære hans Visdom og Godhed at kjende, i den sidste Strofe gjør han opmærksom paa, at, om vi leve i Jesu Navn, maa vi ogsaa dø i det samme Navn, visse paa, at der venter os evig Salighed ved Guds Ansigts Beskuelse.

I Sandhed for Christne en saare passende og, om end alvorlig, dog frydefuld Bryllupssang. Man kunde nok ønske,

at have hørt den sunget under Roskilde Domkirkes høje Hvælvinger af den begavede unge Mand, som saa tidligt skulde kaldes bort.

Jeg vil ikke paastaa, at Friedrichsens Strofer ere fejlfrie i metrisk Henseende, ikke heller, at det altid som Digter er lykkedes ham at faa den Tone, han vilde have frem, til at klinge helt og fuldt igjennem. Navnlig 2den Strofe, synes mig, at have vundet ved at blive omarbejdet af Abrahamson i Guldbergs Psalmebog. Grundtvigs Bearbejdelse, som vi have i Festpsalmer og Psalmebog for Kirke og Hjem, er vel mindre personlig, men maaske ogsaa mindre enfoldig og troskyldig.

Hvad der til alle Tider har bidraget til den Yndest, denne Psalme har nydt, er den skønne Tone, til hvilken den er digtet, som ikke kunde være bedre eller mere passende, hvis Tonen var skrevet til Psalmen og ikke omvendt. Berggren, som ikke har kjendt hverken Psalmens eller Tonens Historie, mener i sin Choralbog 4de Udg. S. 212, at, da Melodien 1ste Gang forekommer i Kingos Gradual fra 1699, men er angivet i Holsts og Cassubens Psalmebøger som Melodien til Frøken Anna Cathrines Vise: »Al verdslig Pragt«, er det rimeligvis en ældre dansk Melodi, til hvilken »Forfatterinden« har digtet sin Sang. Heri har han taget fejl. Frøken Hortense Panum har i et Exemplar af Gabriel Voigtländers Oden und Lieder, der opbevares paa det Kgl. Bibliothek, fundet og i Monathshefte für Musikgeschichte 1888 S. 27 ff. og 35 ff. i moderne Nodeskrift meddelt Melodien med 2 Variationer. Den synes at være komponeret til en verdslig Sang, maaske en Kjærlighedssang: »Gleich wie das Feuer«, hvis fuldstændige Text man dog hidtil intetsteds har kunnet paa-vise. Da Melodien var signeret M. S. og da en Paduan (d: en gammeldags Dands) i samme Nodebog var signeret med Musikerens fulde Navn, Melchior Schild, troede hun her at have fundet originale Kompositioner af denne Musiker, som i sin Tid havde et stort Navn. Et gammelt

Sagn, som er anført i Walthers Musikerleksikon, fortalte om Schild, at han med sit Spil kunde faa Folk til at le eller græde, som han vilde det. Han var Elev af den nederlandske Orgelmester Peter Sweelinck i Amsterdam og blev i 1626 fra Wolfenbüttel over Stade, hvor Chr. IV opholdt sig, kaldet til Musiklærer for hans Børn med Kirstine Munk, som dengang boede paa Dalum Kloster hos deres Mormoder Ellen Marsvin. Med dem fulgte han Aaret efter til Kjøbenhavn, hvor han blev til den 2den Maj 1629, da han entledigedes med det bedste Vidnesbyrd af Chr. IV. Han døde 1668 i Hannover.

Senere har imidlertid en af de yngre tyske Musikhistorikere, Max Seiffert, i sin Nyudgave af Weitzmanns Geschichte der Klaviermusik, 1899, hvor han omtaler Frk. Panums Fund, oplyst, at Paduanen ikke er af Schild, men derimod af den engelske Komponist John Dowland, som i Aaret 1603 udgav sine »Lachrymae«, femstemmige Stykker for Luth, Viola og Violiner¹). Det er en af disse, Schild har varieret, ligesom den flere Gange er varieret af engelske Virginalister²).

Ligesom nu Melchior Schild ikke har komponeret, men kun varieret Paduanen, saaledes er det vel ogsaa sandsynligvis, at han kun har varieret: »Gleich wie das Feuer.« Men til denne Melodi blev saa ikke længe efter Frøken Anna Cathrines Vise skreven.

Frøken Anna Cathrine var ældste Datter af Christian IV's Ægteskab med Kirstine Munk, født den 10. August 1618 paa Frederiksborg. Hvilken uhyggelig og ulykkelig Ende dette Ægteskab fik, er bekjendt nok. Til Kirstine Munks Undskyldning kan maaske siges, at Kongen tøvede med at

¹) Se Dr. Willibald Nagel: Geschichte der Musik in England. Strassburg. Trübner. 1897.

²) See den berømte Fitzwilliam-Virginalbook (tidligere kaldet Drønning Elisabeths-Virginalbook, i Cambridge). Ny Udgave ved Fuller-Maitland & W. Barclay Squire. Leipzig & London. Breitkopf & Härtel. Efter skriftlig Meddelelse fra Frk. Panum.

holde de Løfter, han havde givet for at formaa hende til at lade sig vie til hans venstre Haand. Først 1622—23 kjøbtes Boller og Rosenvold, men overgaves til Ellen Marsvin, og først 1627 optoges Kirstine Munk og hendes Børn i Kirkebønnen og fik Titel af Grevinder og Grever af Slesvig og Holsten. Men da var Bruddet allerede nær forestaaende, og Forholdet mellem de to Ægtefæller saa slet, at, som Chr. IV selv skriver¹⁾, Anna Cathrine blev hadet af sin Moder, fordi hun lignede Faderen. Den beregnende og havesyge Ellen Marsvin har ved sin Mellemkomst vistnok gjort mere Skade end Gavn. Hos hende, der havde Dalum i Forlehnning, voxede Anna Cathrine op og fik efter Kongens Villie med sine yngre Søsken en stræng Opdragelse, men en omhyggelig Undervisning i Sprog, Musik, Tegning, qvindelige Haandarbejder osv. 1627 maatte de kongelige Børn forlade Dalum, fordi man frygtede for, at de kejserlige Tropper vilde gaa over til Fyen; de bleve da bragte i Sikkerhed i Kjøbenhavn. Men allerede forinden var Anna Cathrine, kun 9 Aar gammel, blevet trolovet med den 22aarige Franz Rantzau til Rantzauholm (det nuværende Brahetrolleborg i Fyen), snart Rigsraad og Statholder i Kjøbenhavn, senere Rigshofmester, en høj, blond, dannet og elskværdig Adelsmand²⁾. Chr. IV vilde ved denne Forbindelse vinde den mægtige rantzauske Familie for sit Parti i Rigsraadet. Dog af Anna Cathrines Giftermaal med Frantz Rantzau blev der intet. En mørk Efteraarsaften, den 5te Novbr. 1632, var han hos Kongen paa Rosenborg, der er maaske blevet drukket tæt, som ikke sjældent skete, man vilde ogsaa senere vide, at han havde haft en Ordstrid med Kongen om Svigermoderen Kirstine Munk; for at afkjøle sig gik han Kl. 11 en Tour paa Volden eller i Haven og faldt da ved en ulykkelig Hændelse i Voldgraven eller i den Fiskedam, som fandtes i Haven, og druknede. Naar

¹⁾ Chr. IV's Breve ved Molbech I, 444.

²⁾ Hans Minde er knyttet til Stege Kirke ved den af ham til Kirken skænkede Prædikestol.

man har sagt, at Chr. IV nær havde sat Livet til under et Forsøg paa at redde ham, synes dette at bero paa et Praleri af Kongens Kok; denne roste sig nemlig af at have holdt Kongen i den højre Haand og derved forhindret ham fra at styrte i Vandet, da han kom og lagde sig ned ved Bredden for at spejde i Vandet efter den Drukne. Nogen udførlig samtidig Beretning om Begivenheden synes ikke at existere. Anna Cathrine var da 14 Aar, og hendes hos Peder Syv S. 729 opbevarede Vise skulde være Udtrykket for hendes Sorg ved saa pludselig at miste sin unge Fæstemand. Det er dog sandsynligere den folkelige Medfølelse med hende end hendes egen Sorg, der har fundet sit Udtryk i Visen. Den er nemlig et saakaldt Akrostikon; hver af dens 13 Strofer begynder med et Bogstav i hendes Navn, og dette tyder mere paa en Forfatter, som dermed har villet gjøre hende Ære, end paa et ufrivilligt Udbrud af hendes Hjertes Følelse. Jeg vil ikke trætte dem med alle 13 Strofer, de ere rent ud sagt noget ensformige, men som en Prøve oplæse de 2 første og de 2 sidste:

Al verdslig Pragt, Med al sin Herlighed, Er snart ombragt,
Det maa jeg give Magt, Og forandret til Fortred. Thi den,
som mener iaar, At han staar, Om han end frygter Gud,
Kan dog snart faa Bud, At han skal herfra, Lade Glæden staa,
Hvad er da Verden at lide paa?

Nu stod jeg vist Med Glæden i min Haand, O! Jesu Christ,
Hvor snart er Glæden mist! O! hvor skjørt er Lykens Baand!
Jeg mente det holdt fast, Men det brast, Udi et Øjeblik,
Fik strax en anden Skik; Al min Fryd og Skjemt Hastelig
blev temt Og som et Syn forglemt.

Naar findes den, Mig lær' Taalmodigheds Kunst. Bort er min Ven,
Jeg sørger her igjen, Min Begjær er omsonst, Endog jeg udøser Klag'
Nat og Dag. Og er al min Begjær, At komme hvor han er.
Men dog lever jeg nu Med en sorrigfuld Hu, Som en eenlig Turteldu.

Ade! God Nat! Farvel du prægtig Blod! Jeg er nu mat
For Dig min ædle Skat! Du gjorde mig altid godt. Om

det nu nu forlagt vaar og stod for, At leve her endnu, Steds' est' Du mig i Hu. Thi Du varst min bedste Ven, Jeg var ogsaa din igjen, Det tvinger mig til Graven hen.

Frøken Anna Cathrine overlevede ikke sin Fæstemand et Aar. Hun døde den 20. August 1633 af Børnekopper eller, som den folkelige Medfølelse hellere vilde, af Sorg over Fæstemandens Død.

Paa Rosenborg gjemmes et Minde om den Sorg, hendes tidlige Bortgang voldte hendes Fader. Det er et lille haandskrevet Hefte indbundet i et nydeligt, emaillet Guldbind. Digteren Carl Andersen har om denne gyldne Bog skrevet en lille Fortælling, i hvilken han lader Frantz Rantzau overrække sin Trolovede denne som Fæstens gave en Sommeraften 1632 paa Rosenborg. Denne Fortælling er imidlertid ganske uhistorisk.

Paa Hefkets første Blad har Anna Cathrine skrevet: *Dieu console mon âme le XX Juin 1633*; det er altsaa senere end Frantz Rantzaus Død og indeholder, foruden Fadervor, de 10 Bud og Troen paa Fransk, 5 ligeledes paa Fransk oversatte lutherske Psalmer. Det er rimeligt, at Chr. IV efter Datterens Død har villet gjemme dette lille Hefte som et synligt Minde om hende, og give det en saa smuk og varig Indfatning, som han formaaede. Herpaa tyde da ogsaa Indskrifterne paa Bindets Sider, nemlig paa den ene Side: »*Te nunquam timui*» om et Dødningehoved og en Slange, og paa den anden Side »*Durabis in perpetuum*» om Døden (et Timeglas og et Dødningehoved) og Troen (et Kors med en opslaaet Bog, paa hvilken læses: *Verbum domini manet in æternum*). Paa Bindets Ryg findes Anna Cathrines Vaabenmærker som Grevinde af Slesvig og Holsten¹⁾.

Anna Cathrines Vise til den fra Tyskland ved Melchior

¹⁾ P. Brock: *Emaillesager i vore Musæer*. Tidsskrift for Kunstindustri 1889 S. 15 og 18.

Schild bragte Melodi har sikkert været yndet i Folkemunde. Fra den er det vel ogsaa sandsynligt, at Johan Friderichsen har taget Tonen til sin Bryllupssalme. Den dybe Alvor, udaf hvilken Sjælen hæver sig til jublende og triumpherende Glæde, medens dog et lille Spor af Veemod bliver tilbage, passer jo ogsaa udmærket til Psalmens Indhold.

At Kingo har holdt meget af denne Tone, kunne vi slutte af, at han til den har skrevet en hel Række korte Psalmer, bestemte til at synges, »naar Præsten gaar i Prædike-stolen«. Hvem husker ikke Begyndelsen af 2den Strofe i Psalmen til 2den Søndag efter Hellig-Tre-Konger: O Jesu, som gjør Vin af Sorgens Aa, vær dog saa from, og til hvert Bryllup kom, hvor du bønligt kaldes paa?

Jeg har nu saa godt, jeg kunde, fortalt, hvad der hidtil er oplyst om, hvorledes Tonen til »I Jesu Navn« sandsynligvis er kommen til Danmark, hvorledes den først har maattet laane Vinger til en Klagesang i Anledning af en stor Sorg, som ramte vort Kongehus, og senere er bleven anvendt af en med Datidens Poesi og Musik fortrolig ung Skolemand til at tolke de Følelser, med hvilke han traadte ind i den hellige Ægtestand, endelig hvordan vor Kirke har gjort baade Ord og Toner til sin Ejendom.

Jeg haaber, at de Minder, der knytte sig til dem, hvilke jeg har forsøgt at opfriske, ikke ville gjøre dem mindre kjære for mine Tilhørere.

Men, vil maaske en eller anden af disse sige, saa bør vi jo vende tilbage til Tonens oprindelige Form og, som Hr. Organist Laub anbefaler, synge den rythmisk.

Herom kan der være forskellige Meninger, og netop om »I Jesu Navn« kan det vist med Sandhed siges, at Tonen ved den Forandring, den under vore Musikers Bearbejdelse har undergaaet, er blevet mere kirkelig og mere egnet til Menighedssang, uden derfor at tabe noget Væsentligt af sin melodiske og harmoniske Skjønhed.

Jeg mener kort og godt, at lige saa rigtigt og prise-ligt det er, at vore Musikhistorikere og Komponister for-

følge vore gamle Melodier tilbage til deres ældste Form, og lige saa frugtbringende, som slige Studier burde kunne være for deres egen musikalske Produktion, ligesaa urigtigt vilde det være, om vi vilde lukke Ørene for de Fremskridt i Harmonilæren, vi skyldte det 17de og 18. Aarhundredes store Tonemestre, og føre vor Kirkemusik tilbage til et længst forladt Standpunkt.

Man siger, at man i Tydskland og Sverrig med Held har forsøgt at ombytte Choralerne med det 15de og 16de Aarhundredes Psalmesang. Lad saa være! Men det 19de Aarhundrede har skjænket vort Fædreland en stor ny Psalmeskat, og gode Navne blandt vore Komponister have klædt den i Toner. Skulde vi vrage, hvad der saaledes er os budet, kunde det vel hænde, at vi kom til at kaste Barnet ud med Badevandet.

Mine Tilhørere ville kunne sige: Men, Du er jo ikke Musiker af Fag! Nej, men min Lægmandsmening deles dog af mange Musikere, og i alt Fald kan jeg i mit eget Fag og i de andre bildende Kunster henvise til mislykkede Bestræbelser, der have en betænkelig Lighed med, hvad man raader os til at forsøge i vor Psalmesang. Man har ryddet ud af mange Kirker, hvad der havde en ligesaa historisk Ret til at være der, som det Oprindelige, og det har for Kirkerne oftere været til Tab end til Vinding. De engelske og tydske Præraphaeliter have heller ikke, trods alle Anstrængelser, formaaet at skruet Tidens Hjul tilbage og ad archæologisk Vej skabe en ny kirkelig Kunst. Archæologien er en herlig Ting, naar den »med et varsomt Klæde tørrer Støvet af gamle Dages Guld«, men dens Opgave er ikke at herske over Kunsten, men at tjene den, ligesom Kunsten selv tjener højere Formaaler.

Dog, jeg kan ikke vente, at alle mine Tilhørere skulle være enige med mig i en Sag, i hvilken adskillige uden Tvivl have taget deres Parti. Dem, der ikke have gjort det, vil jeg bede om, ligesom de til en Begyndelse hørte »I Jesu Navn« sunget, som den almindeligt synges i vore

Kirker, nu ogsaa, naar jeg har sluttet, at ville høre Melodien efter den ældste os bevarede Opskrift af Melchior Schild og med hans Variationer. De ere, det indrømmer jeg, meget smukke og interessante.

Naar De saa ere komne hjem, kunne De jo prøve paa at synge Anna Cathrines Vise efter denne Udsættelse eller »I Jesu Navn« efter Kingos Gradual — vi blive da maaske enige.

Efter Talen blev Melodien i sin oprindelige Skikkelse foredraget fra Orgelet¹⁾.

Mødet afsluttedes med et Foredrag af Dr. H. F. Rørdam angaaende Møens Kirkehistorie.

Tal. begyndte med det Spørgsmaal, om en saa lille Landsdel som Møen kan have grebet ind i vort Fædrelands kirkelige Udvikling. Dette kan vel ikke siges at have været Tilfældet i nogen fremtrædende Grad; men den lille Verden afspejler dog den større, og vi kunne paavise, at de aandelige Strømninger, der fra Tid til anden have bevæget den danske Kirke og givet de forskellige Tidsrum deres Præg, ogsaa have haft deres tilsvarende paa Møen. Dette søgtes nu paavist, idet Tal. gennemgik Hovedpunkterne af Møens Kirkehistorie baade før og efter Reformationen. Særlig dvæledes ved en Række ret mærkelige Personligheder, der have beklædt Præsteembedet i Stege (hvormed Provstiet som oftest var forbundet) i det lutherske Tidsrum, og hvoriblandt fandtes flere udprægede Repræsentanter for de Retninger, der i de skiftende Tider vare raadende i den danske Kirke — luthersk Orthodoxy, Kryptokalvinisme, Pietisme, Rationalisme osv.

Mødet sluttede med Sang og Tak til den talrige Tilhørerkreds, der med stor Udholdenhed havde fulgt Foredragene.

¹⁾ Se efterfølgende Nodeblade.

Gleich wie das Feuer.

2. Variatio.

I Jesu Navn.

Kingos Gradual.